

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 14ης Ιουνίου 2016¹

Υπόθεση C-231/15

**Prezes Urzędu Komunikacji Elektroniczej,
Petrotel Sp. z o.o. w Płocku
κατά
Polkomtel Sp. z o.o.**

[αίτηση του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικής επικοινωνίας — Οδηγία 2002/21/EK — Άρθρο 4, παράγραφος 1 — Απόφαση των εθνικών κανονιστικών αρχών — Επίλυση διαφοράς μεταξύ παρόχων — Αποτελέσματα της ακυρώσεως αποφάσεως της εθνικής κανονιστικής αρχής — Δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής — Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Άρθρο 47 — Έκταση εφαρμογής της δικαστικής αποφάσεως»

1. Το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία) ζητεί από το Δικαστήριο να άρει τις αμφιβολίες του σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/21/EK, η οποία θέσπισε «κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών»².
2. Το προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται στο πλαίσιο προσφυγής κατά αποφάσεως της πολωνικής αρχής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών³. Ζητείται, εν συνόψει, να διασαφηνιστεί εάν, σύμφωνα με την οδηγία-πλαίσιο, η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου με την οποία ακυρώνεται η εν λόγω διοικητική απόφαση πρέπει να έχει αποτελέσματα *ex tunc* (ήτοι, από τον χρόνο εκδόσεώς της από την ΕΚΑ) ή μόνον *ex nunc* (ήτοι, από την ημερομηνία αυτής καθαυτήν της ακυρωτικής αποφάσεως).
3. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά, επομένως, την εκτελεστότητα των πράξεων των ΕΚΑ στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τις συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων που τις κηρύσσουν άκυρες. Στην περίπτωση της κύριας δίκης συντρέχουν, επιπλέον, δύο κρίσιμες περιστάσεις: α) η απόφαση της ΕΚΑ δεν είχε ανασταλεί προσωρινώς, και, ως εκ τούτου, ήταν άμεσα εκτελεστή⁴, και β) η απόφαση αυτή επέβαλλε την υποχρέωση αναπροσαρμογής των συμβάσεων που διείπαν τις σχέσεις μεταξύ δύο επιχειρήσεων τηλεπικοινωνιών.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002 (ΕΕ 2002, L 108 σ. 33· στο εξής: οδηγία-πλαίσιο).

3 — Καλούμενη «υπηρεσία ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (στο εξής: UKE). Για την αναφορά στις εν λόγω αρχές χρησιμοποιούνται συνήθως, αδιακρίτως, οι όροι «εθνική κανονιστική αρχή» ή «εθνική ρυθμιστική αρχή». Μολονότι υφίστανται κάποιες διαφορές μεταξύ αυτών, στις παρούσες προτάσεις οι δύο όροι μπορούν να εξομοιωθούν. Στο εξής, θα χρησιμοποιώ το αρκτικόλεξο «ΕΚΑ».

4 — Αυτός είναι ο γενικός κανόνας στα νομικά συστήματα στα οποία ισχύει το τεκμήριο νομιμότητας των πράξεων της διοικήσεως. Το τεκμήριο αυτό ειθίσαι να συνοδεύεται από την άμεση εκτελεστότητα των πράξεων αυτών (ομοίως, όπως θα καταδειχθεί, στο άρθρο 4 της οδηγίας-πλαisiού): ωστόσο, τα αποτελέσματα των πράξεων αυτών μπορούν να ανασταλούν από το δικαστήριο ενώπιον του οποίου προσβάλλονται οι εν λόγω πράξεις.

4. Το πρόβλημα φαίνεται να καθίσταται πιο πολύπλοκο διότι το Sąd Najwyższy (ανώτατο δικαστήριο) δεν συμφωνεί με τη νομολογία του πολωνικού Naczelny Sąd Administracyjny (ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου) κατά την οποία, όταν μια διοικητική πράξη, η εκτέλεση της οποίας δεν έχει ανασταλεί, ακυρώνεται δικαστικώς, τότε η δικαστική απόφαση αναπτύσσει αποτελέσματα από της εκδόσεώς της, με αποτέλεσμα οι απορреύσασες εκ της προηγούμενης εφαρμογής της πράξεως αυτής συνέπειες, αρχικώς μη ανασταλείσας αλλά μετέπειτα ακυρωθείσας, να παραμένουν αμετάβλητες. Το Sąd Najwyższy (ανώτατο δικαστήριο) εκφράζει αμφιβολίες σχετικά με το κατά πόσον η νομολογία αυτής συνάδει προς την αρχή της αποτελεσματικότητας, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας-πλαίσου και το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

5. Το νέο στοιχείο που απορρέει από την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την εφαρμογή των προβλεπόμενων από το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαίσου μηχανισμών προσφυγής και, ιδίως, την έκταση εφαρμογής που, δυνάμει του άρθρου αυτού, πρέπει να αναγνωρίζεται στις ακυρωτικές των αποφάσεων των ΕΚΑ δικαστικές αποφάσεις, ζητήματα επί των οποίων το Δικαστήριο, εάν δεν απατώμαι, δεν έχει ακόμη αποφανθεί.

I – Νομικό πλαίσιο

A — Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Η οδηγία-πλαίσιο

6. Στην αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας αναφέρονται τα ακόλουθα:

«Κάθε μέρος που υπόκειται σε απόφαση εθνικής κανονιστικής αρχής, θα πρέπει να έχει δικαίωμα προσφυγής ενώπιον οργάνου, το οποίο θα είναι ανεξάρτητο από τα εμπλεκόμενα μέρη. Το όργανο αυτό μπορεί να είναι δικαστήριο. Επιπλέον, κάθε επιχείρηση που θεωρεί ότι οι αιτήσεις της για παροχή δικαιώματος εγκατάστασης ευκολιών δεν έχουν διεκπεραιωθεί σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να προσφεύγει κατά των αποφάσεων αυτών. Η εν λόγω διαδικασία προσφυγής δεν θίγει τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων εντός των εθνικών δικαστικών συστημάτων και τα δικαιώματα νομικών οντοτήτων ή φυσικών προσώπων βάσει του εθνικού δικαίου.»

7. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών σε εθνικό επίπεδο, βάσει των οποίων κάθε χρήστης ή επιχείρηση που παρέχει δίκτυα ή/και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχει, όταν θίγεται από απόφαση εθνικής ρυθμιστικής αρχής, δικαίωμα προσφυγής κατά της αποφάσεως ενώπιον οργάνου προσφυγής ανεξάρτητου από τους διαδίκους. Το εν λόγω όργανο προσφυγής, το οποίο μπορεί να είναι δικαστήριο, διαθέτει την απαιτούμενη εμπειρία για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων του. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπόθεσης και ότι υπάρχει αποτελεσματικός μηχανισμός προσφυγής.

Έως την ολοκλήρωση της προσφυγής ισχύει η απόφαση της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, εκτός εάν ληφθούν προσωρινά μέτρα σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία»⁵.

5 — Όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, για την τροποποίηση των οδηγιών 2002/21/ΕΚ σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, 2002/19/ΕΚ σχετικά με την πρόσβαση σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναφείς ευκολίες καθώς και με τη διασύνδεσή τους, και 2002/20/ΕΚ για την αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (ΕΕ 2009, L 337, σ. 37).

2. Η οδηγία 2009/14

8. Στις αιτιολογικές σκέψεις 14 και 15 της οδηγίας αναφέρονται τα ακόλουθα:

- «(14) Προκειμένου να εξασφαλισθεί ασφάλεια δικαίου για τους συντελεστές της αγοράς, τα όργανα προσφυγής θα πρέπει να εκτελούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους· οι διαδικασίες προσφυγής θα πρέπει ιδίως να μην έχουν υπερβολικά μεγάλη διάρκεια. Προσωρινά μέτρα με τα οποία αναστέλλονται τα αποτελέσματα της απόφασης [ΕΚΑ] θα πρέπει να λαμβάνονται μόνον όταν συντρέχει επείγουσα ανάγκη για την αποτροπή σοβαρής και ανεπανόρθωτης βλάβης του μέρους που αιτείται τη λήψη των εν λόγω μέτρων και εφόσον τούτο απαιτείται από τη στάθμιση των συμφερόντων.
- (15) Παρατηρήθηκε μεγάλη ποικιλία στον τρόπο με τον οποίο όργανα προσφυγής εφήρμοσαν προσωρινά μέτρα για να αναστείλουν αποφάσεις των [ΕΚΑ]. Για επίτευξη μεγαλύτερης συνέπειας στην προσέγγιση θα πρέπει να ισχύσει κοινό πρότυπο σύμφωνα με την κοινοτική νομολογία. [...]»

3. Ο Χάρτης

9. Το άρθρο του 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη προβλέπει τα εξής:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.»

B — Το πολωνικό δίκαιο

1. Ο νόμος περί τηλεπικοινωνιών⁶

10. Σύμφωνα με το άρθρο 40, ο πρόεδρος της υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών (στο εξής: πρόεδρος της UKE) δύναται, υπό τους προβλεπόμενους από το άρθρο 25, παράγραφος 4, όρους, να επιβάλει, με απόφαση, σε φορέα με σημαντική παρουσία στην αγορά τον καθορισμό των τιμολογίων για την πρόσβαση στις τηλεπικοινωνίες, σε συνάρτηση με το κόστος στο οποίο έχει υποβληθεί.

11. Το άρθρο 206, παράγραφος 2αα, του εν λόγω νόμου αναγνωρίζει ότι οι αποφάσεις του προέδρου της UKE είναι άμεσα εκτελεστές.

2. Ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας

12. Το άρθρο 145, παράγραφος 1, υπό τον τίτλο «επανάληψη της διαδικασίας», ορίζει τα εξής:

«Μετά την έκδοση οριστικής αποφάσεως, η διαδικασία επαναλαμβάνεται εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

[...]

8) Η απόφαση εξεδόθη σύμφωνα με άλλη διοικητική ή δικαστική απόφαση η οποία στη συνέχεια ακυρώθηκε ή τροποποιήθηκε.»

⁶ — Όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών που αποτελούν το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.

13. Το άρθρο 156, παράγραφος 1, ορίζει τα ακόλουθα:

«Η δημόσια αρχή ακυρώνει απόφαση όταν αυτή:

[...]

2) Έχει εκδοθεί χωρίς νομική βάση ή κατά κατάφωρη παραβίαση του δικαίου.

[...]»

3. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

14. Το άρθρο 479⁶³ ορίζει ότι το δικαστήριο μπορεί, κατόπιν αιτήματος του ενάγοντος, να αναστείλει την εκτέλεση της αποφάσεως έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας, εφόσον εκτιμά την ύπαρξη σοβαρών κινδύνων ή μη αναστρέψιμων αποτελεσμάτων.

15. Το άρθρο 479⁶⁴ προβλέπει ότι, κατόπιν εξετάσεως της υποθέσεως, το δικαστήριο μπορεί κάνει δεκτή την αγωγή ή να την απορρίψει. Στην τελευταία περίπτωση, ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση ή τη μεταρρυθμίζει, εν όλω ή εν μέρει, και αποφαινεται επί της ουσίας της διαφοράς.

II – Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

16. Η UKE, κατόπιν συγκριτικής ανάλυσεως των τιμολογίων που εφάρμοζε η Polkomtel Sp. z o.o.⁷ (στο εξής: Polkomtel) για τις υπηρεσίες τερματισμού των φωνητικών κλήσεων στο δίκτυο της κινητής τηλεφωνίας⁸ και αξιολογήσεως της κανονικότητάς τους, έκρινε ότι υφίσταντο διαφορές μεταξύ των τιμολογίων MTR που εφάρμοζε η Polkomtel και αυτών που ίσχυαν σε άλλα κράτη μέλη, και ότι τα τιμολόγια είχαν καθοριστεί βάσει εσφαλμένων μεθόδων υπολογισμού.

17. Ο πρόεδρος της UKE εξέδωσε, στις 30 Σεπτεμβρίου 2008, μια πρώτη απόφαση (στο εξής: απόφαση MTR 2008), με την οποία επέβαλε στην Polkomtel συγκεκριμένες ανώτατες τιμές για την παροχή υπηρεσιών τερματισμού κλήσεων σε άλλους παρόχους τηλεπικοινωνιών, βάσει συγκεκριμένου ημερολογίου.

18. Η Polkomtel προσέβαλε την απόφαση MTR 2008 ενώπιον του Rejonowy Sąd (περιφερειακού δικαστηρίου) της Βαρσοβίας, το οποίο την ακύρωσε με απόφαση της 23ης Μαρτίου 2011. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε, κατ' έφεση, στις 30 Ιανουαρίου 2012 από το Sąd Apelacyjny w Warszawie (εφετείο της Βαρσοβίας) και απέκτησε ισχύ δεδικασμένου⁹.

19. Εκκρεμούσης της προσφυγής κατά της αποφάσεως MTR 2008, η Polkomtel απηύθυνε, στις 4 Δεκεμβρίου 2008, στην Petrotel Sp. z o.o.¹⁰ (πάροχο που λαμβάνει τις υπηρεσίες προσβάσεως στο δίκτυο τερματισμού των κλήσεων της Polkomtel έναντι καταβολής ορισμένου τιμήματος) πρόταση τροποποίησης των τιμών MTR, στο πλαίσιο της συμβάσεως της 21ης Οκτωβρίου 1999, η οποία διείπε το περιεχόμενο του δικαιώματος προσβάσεως της Petrotel στο δίκτυο της Polkomtel.

7 — Στην Πολωνία, η Polkomtel διέθετε σημαντική ισχύ στην αγορά παροχής υπηρεσιών τερματισμού φωνητικών κλήσεων στο δίκτυο κινητής τηλεφωνίας.

8 — *Mobile termination rates* (στο εξής: τιμές MTR).

9 — Οι λόγοι για τους οποίους ακυρώθηκε η απόφαση MTR 2008 συνδέονται με τη μη διεξαγωγή της νομοθετικά προβλεπόμενης διαδικασίας διαβουλεύσεως.

10 — Στο εξής: Petrotel.

20. Η Petrotel, ελλείψει συμφωνίας με την Polkomtel για την εφαρμογή τιμολογίου συμφώνου προς την απόφαση MTR 2008, ζήτησε, στις 6 Φεβρουαρίου 2009, την παρέμβαση της UKE, προκειμένου να επιτύχει την τροποποίηση της συμβάσεως προσβάσεως στο δίκτυο.

21. Ο πρόεδρος της UKE επέλυσε τη διαφορά μεταξύ της Petrotel και της Polkomtel με απόφαση της 17ης Μαρτίου (στο εξής: απόφαση εφαρμογής), με την οποία τροποποίησε τη σύμβαση που συνέδεε τις δύο επιχειρήσεις. Η απόφαση εφαρμογής ακολουθούσε το τιμολογιακό καθεστώς της αποφάσεως MTR 2008.

22. Η απόφαση εφαρμογής προσεβλήθη από την Polkomtel ενώπιον του Sąd Okręgowy w Warszawie — Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (περιφερειακού δικαστηρίου της Βαρσοβίας— δικαστηρίου για θέματα ανταγωνισμού και προστασίας των καταναλωτών), το οποίο την ακύρωσε με απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2012. Η κρίση του στηριζόταν, εν συνόψει και μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι η απόφαση MTR 2008 είχε πλέον απολέσει την ισχύ της στο πλαίσιο της προηγηθείσας διαδικασίας. Δεδομένου ότι η απόφαση εφαρμογής εφαρμόζε απλώς την απόφαση MTR 2008, η τελευταία δεν μπορούσε, μετά την ακύρωσή της, να αποτελέσει την νομική βάση των υποχρεώσεων που είχαν επιβληθεί στην Polkomtel με την απόφαση εφαρμογής.

23. Η Petrotel και η UKE άσκησαν αμφότερες έφεση κατά της αποφάσεως της 26ης Οκτωβρίου 2012 ενώπιον του Sąd Apelacyjny w Warszawie (εφετείου της Βαρσοβίας): οι εφέσεις αυτές απορρίφθηκαν με απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2013, η οποία υιοθέτησε κατ' ουσίαν τη συλλογιστική του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

24. Κατά την κρίση του Sąd Apelacyjny w Warszawie (εφετείου της Βαρσοβίας), η ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008 δεν παρήγαγε αποτελέσματα μόνον *ex nunc*, καθόσον, στην περίπτωση αυτή, τόσο το δικαίωμα της παρόχου του δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών επιχειρήσεως να προσβάλει την απόφαση MTR 2008, όσο και τα αποτελέσματα της ακυρωτικής αποφάσεως που θα εκδιδόταν επί της προσφυγής θα καθίσταντο κενά περιεχομένου.

25. Η Petrotel και η UKE άσκησαν αναίρεση κατά της αποφάσεως του Sąd Apelacyjny w Warszawie (εφετείου της Βαρσοβίας) ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου), το οποίο, προτού αποφανθεί επ' αυτής, έκρινε αναγκαία την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος.

26. Το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) εκτιμά, καταρχήν, ότι η υιοθετηθείσα με τις αποφάσεις του πρωτοβάθμιου και δευτεροβάθμιου δικαστηρίου θέση σέβεται το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (άρθρο 4 της οδηγίας-πλαίσιου και άρθρο 47 του Χάρτη). Εκφράζει, ωστόσο, αμφιβολίες σε σχέση με την εθνική νομολογία κατά την οποία η ακύρωση διοικητικής πράξεως επάγεται, δυνάμει των αρχών της νομιμότητας και της προστασίας των κτηθέντων δικαιωμάτων, την απώλεια της ικανότητάς της να παράγει έννομα αποτελέσματα μόνον από τον χρόνο ενάρξεως ισχύος της ακυρωτικής αποφάσεως, ήτοι, έχει ισχύ *ex nunc*¹¹.

27. Επιπλέον, η ακύρωση αποφάσεως της ΕΚΑ, η οποία αποτέλεσε τη βάση για την έκδοση άλλης διοικητικής πράξεως, δεν ασκεί επιρροή στην υπόσταση της τελευταίας: η ακύρωση αυτή καθιστά δυνατή την επανάληψη της διαδικασίας, η δε απόφαση που εκδίδεται στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής έχει αποτελέσματα μόνον *ex nunc*¹².

28. Η εφαρμογή, από τα δικαστήρια, των προαναφερθέντων κριτηρίων θα είχε ως συνέπεια η ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008 (δυνάμει της οποίας καθορίστηκε η ανώτατη τιμή, που αποτέλεσε αργότερα τη βάση της αποφάσεως εφαρμογής) να μην ασκεί επιρροή επί της ασκηθείσας από την Polkomtel προσφυγής κατά της αποφάσεως εφαρμογής.

11 — Απόφαση του Naczelny Sąd Administracyjny (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου) της 13ης Νοεμβρίου 2012.

12 — Άρθρο 145, παράγραφος 1, σημείο 8, του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας και απόφαση του Naczelny Sąd Administracyjny (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου) της 27ης Μαΐου 2011.

29. Βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, τελευταία περίοδος, της οδηγίας-πλαisiού, η απόφαση MTR 2008 θα διατηρούσε την ισχύ της για όσο χρονικό διάστημα δεν θα είχε ακυρωθεί. Η μεταγενέστερη, επομένως, ακύρωσή της δεν θα ασκούσε επιρροή στις τιμές MTR που εφαρμόζονταν στη σχέση μεταξύ της Petrotel και της Polkomtel κατά τη διάρκεια της περιόδου από την ημερομηνία της αποφασισθείσας από την ΕΚΑ τροποποίησης της συμβάσεως έως την οριστική ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008 από το δικαστήριο. Ωστόσο, το γεγονός αυτό θα μπορούσε να συνιστά περιορισμό του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

30. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, ελλείψει ρυθμίσεων στο δίκαιο της Ένωσης για τις συνέπειες των ακυρωτικών των αποφάσεων των ΕΚΑ δικαστικών αποφάσεων, έχει εφαρμογή η αρχή της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών, υπό τον περιορισμό της αρχής της αποτελεσματικότητας, εκδήλωση της οποίας είναι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού. Οι αμφιβολίες του απορρέουν από το γεγονός ότι, ελλείψει προσωρινών μέτρων σύμφωνα με την τελευταία περίοδο της διατάξεως αυτής, η άμεση εκτελεστότητα μπορεί να θίξει το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, το οποίο θα γινόταν σεβαστό μόνον εφόσον αναγνωριζόταν αναδρομικό αποτέλεσμα στην ακυρωτική απόφαση.

31. Βάσει όλων αυτών, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) υποβάλλει το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Στην περίπτωση που ένας πάροχος δικτύου προσφεύγει κατά αποφάσεως [ΕΚΑ] περί των τιμολογίων για υπηρεσίες τερματισμού κλήσεων στο δίκτυο του εν λόγω παρόχου (απόφαση MTR) και στη συνέχεια κατά μεταγενέστερης αποφάσεως της [ΕΚΑ] με την οποία τροποποιείται σύμβαση που έχει συναφθεί μεταξύ του αποδέκτη της αποφάσεως MTR και μιας άλλης επιχειρήσεως, έτσι ώστε να προσαρμοστούν οι τιμές που καταβάλλει η άλλη επιχείρηση για υπηρεσίες τερματισμού κλήσεων στο δίκτυο του αποδέκτη της αποφάσεως MTR στις τιμές που καθορίστηκαν δυνάμει της αποφάσεως MTR (απόφαση εφαρμογής), έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτη και [τέταρτη] περίοδος, της οδηγίας 2002/21/EK [...], την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο, λαμβανομένης υπόψη της διατάξεως του άρθρου 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, της οδηγίας 2002/21 και των συμφερόντων της επωφελούμενης από την απόφαση εφαρμογής επιχειρήσεως τα οποία απορρέουν από την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ή της αρχής της ασφάλειας δικαίου, δεν δύναται, διαπιστώνοντας ότι η απόφαση MTR έχει ακυρωθεί, να ακυρώσει την απόφαση εφαρμογής, ή μήπως έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτη και [τέταρτη] περίοδος, της οδηγίας 2002/21, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο δύναται να ακυρώσει την απόφαση εφαρμογής της [ΕΚΑ] και, συνεπώς, τις προβλεπόμενες σε αυτή υποχρεώσεις για το προ της εκδόσεως της δικαστικής αποφάσεως διάστημα, στην περίπτωση που θεωρήσει ότι αυτό είναι απαραίτητο για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας της επιχειρήσεως η οποία προσέφυγε κατά της αποφάσεως της [ΕΚΑ] περί εφαρμογής των υποχρεώσεων οι οποίες προβλέπονταν στην —εν τω μεταξύ ακυρωθείσα— απόφαση MTR;»

III – Σύνοψη των παρατηρήσεων των διαδίκων

32. Η Polkomtel υποστηρίζει ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο, καθόσον είναι υποθετικό. Τυχόν απάντηση επ' αυτού δεν θα ασκούσε, επιπλέον, επιρροή στην επίλυση της διαφοράς, οι δε αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν περισσότερο τα αποτελέσματα της αποφάσεως MTR 2008 παρά την απόφαση εφαρμογής, καίτοι η τελευταία αποτελεί το μοναδικό αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Επίσης, το αιτούν δικαστήριο δεν εκθέτει το επίμαχο εθνικό νομικό καθεστώς, κατά παράβαση του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

33. Κατά την Polkomtel, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) θίγει ζητήματα που βαίνουν πέραν των ορίων της διαφοράς, καθώς αναφέρονται στη διαδικασία που η UKE όφειλε να είχε ακολουθήσει μετά την ακύρωση της αποφάσεως εφαρμογής, σε συνάρτηση με τον λόγο της ακυρώσεως, καθώς και τις ενδεχόμενες εκατέρωθεν αξιώσεις των δύο εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Η Polkomtel βάλλει, επίσης, κατά του γεγονότος ότι το αιτούν δικαστήριο δεν έχει αναλύσει τις πιθανές συνέπειες που απορρέουν από την ερμηνεία των δικονομικών κανόνων. Ισχυρίζεται ότι δεν υφίστανται αποδεκτοί λόγοι για την ερμηνεία της πρώτης και τετάρτης περιόδου του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου υπό την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο δεν δύναται, έχοντας διαπιστώσει την ακύρωση της αποφάσεως MTR, να ακυρώσει την απόφαση εφαρμογής υπό το πρίσμα του γράμματος της τελευταίας περιόδου του εν λόγω άρθρου, και ότι τα αποτελέσματα της αποφάσεως πρέπει να εκτιμώνται σύμφωνα με τους ουσιαστικούς κανόνες του εθνικού δικαίου.

34. Η UKE υπογραμμίζει ότι, παρά την ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008, η Polkomtel εξακολουθεί να φέρει την υποχρέωση καθορισμού των τιμολογίων της σε συνάρτηση με τα έξοδα στα οποία υποβάλλεται, όπως της επιβάλλει άλλη απόφαση, αυτή της 19ης Ιουλίου 2009 (στο εξής: απόφαση SMP), η οποία δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα.

35. Υποστηρίζει ότι, όταν εκδόθηκε η απόφαση εφαρμογής, η απόφαση MTR 2008 ήταν σε ισχύ. Η ακύρωση της τελευταίας δεν συνεπάγεται ευθέως την ακυρότητα της αποφάσεως εφαρμογής, καθώς η τελευταία περίοδος του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου προβλέπει τη διατήρηση της ισχύος της προσβαλλομένης αποφάσεως, εκτός εάν ληφθούν προσωρινά μέτρα. Τόσο η απόφαση MTR 2008 όσο και η απόφαση εφαρμογής ήταν σύμφωνες με την εν λόγω αρχή.

36. Η UKE φρονεί ότι είναι εύλογο να παράγει η ακύρωση αποφάσεως της ΕΚΑ αποτελέσματα *ex nunc*, σύμφωνα με πάγια θεωρία και νομολογία. Η ακύρωση διοικητικής αποφάσεως η οποία αποτέλεσε τη βάση μεταγενέστερης αποφάσεως δεν σημαίνει, ευθέως και κατ' ανάγκην, ότι η τελευταία είναι άκυρη, νομιμοποιεί απλώς τους διαδίκους να ζητήσουν την επανάληψη της διαδικασίας, δυνάμει του άρθρου 145, παράγραφος 1, σημείο 8, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

37. Όσον αφορά τη νομοθετική πρόβλεψη (τρίτη περίοδος του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου) να αποφαινεται το δικαστήριο επί της «ουσίας της υποθέσεως», η UKE υποστηρίζει ότι η δικαστική απόφαση αναπτύσσει αποτελέσματα *ex nunc*. Το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο μπορεί, αφού λάβει υπόψη του τους ισχυρισμούς των διάδικων και τα αποδεικτικά στοιχεία, να εκφέρει κρίση επί της ουσίας που να επιδρά στο περιεχόμενο της προσβαλλομένης διοικητικής αποφάσεως, αντικαθιστώντας την.

38. Η UKE εκτιμά ότι το δικαστήριο δεν πρέπει να περιοριστεί στην ακύρωση της αποφάσεως εφαρμογής λόγω της προηγούμενης ακυρώσεως της αποφάσεως MTR 2008, αλλά να αναλύσει τα ζητήματα ουσίας και να εκδώσει απόφαση σχετικά με τον υπολογισμό των τιμολογίων, λαμβανομένων υπόψη των εξόδων στα οποία υποβάλλεται πράγματι η Polkomtel, δεδομένου ότι η υποχρέωση αυτή τη βαρύνει δυνάμει της αποφάσεως SMP, έστω και αν η απόφαση MTR 2008 έχει ακυρωθεί.

39. Η UKE προτείνει, συνεπώς, να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι η ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008 δεν αποτελεί επαρκή βάση για την ακύρωση της αποφάσεως εφαρμογής, στον βαθμό κατά τον οποίο το αρμόδιο επί της προσφυγής εθνικό όργανο οφείλει να εκτιμήσει όλες τις ουσιαστικές πτυχές της υποθέσεως.

40. Η Petrotel επισημαίνει ότι, σύμφωνα με το πολωνικό δίκαιο, οι αποφάσεις της UKE είναι άμεσα εκτελεστές, καίτοι ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας επιτρέπει τη λήψη προσωρινών μέτρων εφόσον υφίσταται κίνδυνος σημαντικών ζημιών ή άλλων μη αναστρέψιμων συνεπειών. Για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του προσφεύγοντος δεν απαιτείται η προσβαλλόμενη διοικητική απόφαση να ακυρωθεί αναδρομικώς, κάτι που θα μπορούσε να είναι αντίθετο προς την ασφάλεια δικαίου και να προκαλέσει ανεπιθύμητες συνέπειες σε τρίτους ενδιαφερομένους.

41. Η Petrotel προτείνει να δοθεί στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού έχει την έννοια ότι, οσάκις επιχείρηση πάροχος δικτύου προσβάλλει απόφαση MTR και ακολούθως την απόφαση εφαρμογής της, η διαπίστωση από το εθνικό δικαστήριο ότι η απόφαση MTR είχε ακυρωθεί μετά την έκδοση της αποφάσεως εφαρμογής δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για την ακύρωση της τελευταίας.

42. Κατά την Πολωνική Κυβέρνηση, ο κανόνας της άμεσης εκτελεστότητας της αποφάσεως της ΕΚΑ (άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταία περίοδος, της οδηγίας-πλαisiού) δεν αντιτίθεται στην αναγνώριση αναδρομικού αποτελέσματος στην απόφαση που εκδίδει το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο και με την οποία ακυρώνεται η εν λόγω απόφαση της ΕΚΑ, όπως καταδεικνύει η δυνατότητα, συμπεριλαμβανομένη στην ίδια περίοδο, του εν λόγω οργάνου να διατάξει τη λήψη προσωρινών μέτρων.

43. Η Πολωνική Κυβέρνηση εκτιμά ότι η οριοθέτηση της εξουσίας των αρμοδίων επί των προσφυγών οργάνων άπτεται της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών, τηρουμένων των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας. Επισημαίνει ότι στο πολωνικό δίκαιο υφίστανται κανόνες δυνάμει των οποίων το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο μπορεί, ανεξαρτήτως του εάν έχει λάβει προσωρινά μέτρα κατά την εκδίκαση της διαφοράς, να αποφανθεί επί της ουσίας ώστε να τροποποιήσει, ολικώς ή μερικώς, την προσβαλλόμενη απόφαση¹³. Ωστόσο, η νομολογία του πολωνικού *Naczelny Sąd Administracyjny* (ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου) αναγνωρίζει αποτελέσματα *ex nunc* στις ακυρωτικές αποφάσεις, γεγονός που αφήνει ανοιχτή στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως, σύμφωνα με τις ισχύουσες σχετικώς γενικές αρχές.

44. Η Πολωνική Κυβέρνηση προσθέτει ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας πρέπει να σταθμίζεται με τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Εν προκειμένω, η ακύρωση της αποφάσεως εφαρμογής δεν ασκεί επιρροή μόνο στη σχέση μεταξύ της UKΕ και της Polkomtel, αλλά και στη συναφθείσα μεταξύ της Polkomtel και ενός τρίτου (Petrotel) σύμβαση, η δε εκδιδόμενη δικαστική απόφαση μπορεί να είναι ευνοϊκή για έναν εκ των συμβαλλομένων και βλαπτική για τον αντισυμβαλλόμενο.

45. Υπό το πρίσμα των παρατηρήσεων αυτών, η Πολωνική Κυβέρνηση προτείνει να ερμηνευτεί το επίμαχο άρθρο υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, στην αναδρομική ακύρωση από το εθνικό δικαστήριο της αποφάσεως της ΕΚΑ. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του δικαιώματος προσφυγής επαφίεται στην εθνική έννομη τάξη και νομολογία.

46. Κατά την Επιτροπή, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού προβλέπει το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον ανεξάρτητου οργανισμού και θεσπίζει την αρχή της άμεσης εκτελεστότητας των αποφάσεων των ΕΚΑ, εκτός εάν ληφθούν προσωρινά μέτρα αναστολής. Γενεσιουργός λόγος της διατάξεως αυτής είναι η ύπαρξη εθνικών συστημάτων στα οποία η δικαστική προσβολή διοικητικών αποφάσεων συνοδεύεται από αυτόματη αναστολή της εκτελέσεώς τους, έως ότου επιλυθεί η διαφορά.

47. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η άμεση εκτέλεση της προσβαλλομένης πράξεως παράγει προσωρινά μόνον αποτελέσματα, ενόσω εκδικάζεται η διαφορά, χωρίς να περιορίζει την εξουσία του δικαστηρίου να αποφανθεί επί της ουσίας της διαφοράς. Εφόσον η απόφαση ακυρωθεί, τα ακυρωτικά αποτελέσματα ανατρέχουν στον χρόνο εκδόσεώς της (αποτελέσματα *ex tunc*). Εάν τα αρμόδια επί της προσφυγής όργανα δεν διέθεταν τη δυνατότητα να απαιτήσουν την καταβολή των ποσών που έχουν ληφθεί αχρεωστήτως κατ' εφαρμογήν της ακυρωθείσας αποφάσεως, θα ήταν σκόπιμη η εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ που επιτρέπει την αναστολή της εκτελέσεως.

13 — Γίνεται παραπομπή στο άρθρο 479, σημείο 64, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Βλ. σημείο 15 των παρούσων προτάσεων.

48. Η έκταση των αποτελεσμάτων της δικαστικής αποφάσεως που ακυρώνει απόφαση της ΕΚΑ εμπίπτει στο πεδίο της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών, τηρουμένων, όμως, πάντοτε, των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας. Για τη διαφύλαξη της λειτουργίας του μηχανισμού προσφυγής, η Επιτροπή θεωρεί απαραίτητο να αναγνωρίζονται αποτελέσματα *ex tunc* στην ακυρωτική δικαστική απόφαση. Διαδικασία προσφυγής στην οποία δεν θα ήταν δυνατή η αναδρομική ακύρωση των αποφάσεων της ΕΚΑ, αλλά μόνο για το μέλλον, θα καθιστούσε την άσκηση του κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλασιού δικαιώματος κενή περιεχομένου.

IV – Ανάλυση

A — Παραδεκτό του προδικαστικού ερωτήματος.

49. Το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) απευθύνεται στο Δικαστήριο προκειμένου να ζητήσει την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλασιού σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη. Η διαφορά ανακύπτει λόγω της άμεσης εκτελεστότητας δύο διαδοχικών αποφάσεων της ΕΚΑ, οι οποίες απετέλεσαν αντικείμενο προσφυγής, χωρίς, όμως, να έχει ληφθεί κάποιο προσωρινό μέτρο αναστολής τους, και εν συνεχεία ακυρώθηκαν¹⁴.

50. Με την πρώτη (την απόφαση MTR 2008), η ΕΚΑ επέβαλε στην Polkomtel την υποχρέωση να μην υπερβαίνει συγκεκριμένες ανώτατες τιμές για την πρόσβαση στο δίκτυό της, ισχύουσες για όλους τους παρόχους υπηρεσιών επικοινωνιών που επιθυμούσαν να το χρησιμοποιήσουν. Επειδή η Polkomtel δεν κατόρθωσε να έλθει σε συμφωνία με έναν από τους παρόχους αυτούς (συγκεκριμένα, με την Petrotel) για την τροποποίηση της συμβάσεως που διέπει τις μεταξύ τους σχέσεις, προκειμένου να την προσαρμόσει στην απόφαση MTR 2008, με τη δεύτερη απόφαση (την απόφαση εφαρμογής), ο πρόεδρος της UKE καθόρισε μονομερώς —κατόπιν αιτήματος της Petrotel— την ανώτατη τιμή για τη σύμβαση προσβάσεως της Petrotel στο δίκτυο της Polkomtel.

51. Δεδομένου ότι η απόφαση MTR 2008 ακυρώθηκε δικαστικώς ενόσω εκκρεμούσε η προσφυγή κατά της αποφάσεως εφαρμογής, το πολωνικό Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) διερωτάται εάν το δίκαιο της Ένωσης (συγκεκριμένα, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλασιού) ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς. Ιδίως, το εν λόγω δικαστήριο ερωτά αν, δυνάμει της διατάξεως αυτής, η μεταγενέστερη ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008, εκτελεστής κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως εφαρμογής, επιτρέπει (ή υποχρεώνει) το δικαστήριο —που είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της τελευταίας— να την ακυρώσει και να καταστήσει ανενεργές τις εξ αυτής υποχρεώσεις ενόσω εξακολουθούσε να ισχύει.

52. Η Polkomtel υποστηρίζει ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι अपαράδεκτο, για τους προεκτεθέντες λόγους¹⁵. Δεν συμμερίζομαι τις ενστάσεις της, καθώς το υποβληθέν ερώτημα δεν είναι υποθετικό και το αιτούν δικαστήριο έχει εκθέσει συνοπτικώς, πλην όμως επαρκώς για την κατανόησή του, τους κανόνες και τα πραγματικά περιστατικά που αφορούν τη διαφορά. Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην πολωνική νομοθεσία και τη νομολογία του ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, παραθέτοντας, συγκεκριμένα, δύο αποφάσεις του δικαστηρίου αυτού, καθώς επίσης, μεταξύ άλλων, το άρθρο 145, παράγραφος 1, σημείο 8, του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας¹⁶, για να οριοθετήσει το πρόβλημα που καλείται να επιλύσει. Θα μπορούσε, ενδεχομένως, το αιτούν δικαστήριο να είναι πιο σαφές, όμως, επαναλαμβάνω, η διάταξή του περί παραπομπής περιέχει τα βασικά στοιχεία για την επίλυση της διαφοράς, οι δε διάδικοι έχουν εκθέσει χωρίς δυσκολία, στο πλαίσιο της υπό κρίση προδικαστικής παραπομπής, τα επιχειρήματά τους υπέρ ή κατά των εκατέρωθεν θέσεων.

14 — Η απόφαση εφαρμογής ακυρώθηκε σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, ενώ εκκρεμεί αίτηση αναιρέσεως κατά της εφετειακής αποφάσεως ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου).

15 — Βλ. σημεία 41 και 42 των παρουσών προτάσεων.

16 — Βλ. προηγούμενο σημείο 12 και υποσημειώσεις 11 και 12.

53. Το πρόβλημα στο οποίο αναφέρεται το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) μπορεί να τύχει διπλής προσεγγίσεως. Πρώτον, της αμιγώς εσωτερικής, απορρέουσας από τους εθνικούς κανόνες και νομολογία. Κατά την περιγραφή στην οποία προβαίνει το αιτούν δικαστήριο, οι δικαστικές αποφάσεις που ακυρώνουν τις αποφάσεις της ΕΚΑ παράγουν αποτελέσματα από τον χρόνο εκδόσεώς τους. Όταν η ακύρωση μιας πράξεως οφείλεται στην ακύρωση προηγούμενης πράξεως της οποίας αποτελεί εφαρμογή, τότε η διοικητική διαδικασία πρέπει να επαναληφθεί, η δε τελική απόφαση που εκδίδεται κατά το πέρας της διαδικασίας αυτής έχει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα των πράξεων οι οποίες έχουν εκδοθεί σε συμμόρφωση προς την ακυρωθείσα απόφαση παραμένουν αμετάβλητα.

54. Το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) εκφράζει αμφιβολίες ως προς το εάν η εφαρμογή των εθνικών κανόνων, όπως αυτοί ερμηνεύονται σύμφωνα με τα ανωτέρω, συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης, και τούτο είναι το σημείο στο οποίο έρχεται στο προσκήνιο η δεύτερη προσέγγιση του υποβληθέντος ερωτήματος. Ο λόγος για τον οποίο το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο την ερμηνεία του άρθρου 4 της οδηγίας-πλαisiού (και του άρθρου 47 του Χάρτη), οφείλεται στο γεγονός ότι η ερμηνεία αυτή θα μπορούσε, κατά την κρίση του, να ασκήσει επιρροή στην απόφαση που πρέπει να εκδώσει.

55. Νοούμενο υπό τους όρους αυτούς, το προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό. Βέβαια, κατά την απάντηση σε αυτό, τα εκτεθέντα από το αιτούν δικαστήριο επιχειρήματα πρέπει να τύχουν επεξεργασίας¹⁷, κατά τρόπο ώστε μερικά εκ των υπογραμμισθέντων από αυτό να παραμεριστούν, ως λιγότερο σημαντικά. Τούτο συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, με την επιρροή της προηγούμενης ακυρώσεως της αποφάσεως MTR 2008 επί του κύρους της αποφάσεως εφαρμογής: αυτό που ενδιαφέρει είναι να καταστούν σαφή, υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού, τα αποτελέσματα που πρέπει να έχει η κήρυξη της ακυρότητας της αποφάσεως εφαρμογής, οποιοδήποτε κι αν ήταν οι λόγοι που οδήγησαν τότε στην κρίση αυτή. Ούτε μπορεί, λογικά, το Δικαστήριο να αναμειχθεί στην ερμηνεία του πολωνικού δικαίου, η οποία εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των πολωνικών δικαστηρίων.

B — Οι κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού μηχανισμοί προσφυγής.

56. Θα ξεκινήσω με την οριοθέτηση της διαφοράς, επικεντρωνόμενος στο άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταία περίοδος, της οδηγίας-πλαisiού.

57. Το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να ερμηνεύσει¹⁸ το άρθρο αυτό, αποφαινόμενο ότι «αποτελεί έκφραση της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, δυνάμει της οποίας εναπόκειται στα δικαστήρια των κρατών μελών να διασφαλίζουν την ένδικη προστασία των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης»¹⁹. Έχει κρίνει, επίσης, ότι, «[σ]την υποθετική περίπτωση του άρθρου 4 της οδηγίας-πλαisiού, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, συνεπώς, να προβλέπουν μηχανισμό προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου προκειμένου να προστατεύουν τα δικαιώματα που οι

17 — Από την ανάγνωση της διατάξεως περί παραπομπής προκύπτει ότι οι αμφιβολίες του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) είναι ευρύτερες απ' ό,τι θα μπορούσε κατά τα φαινόμενα να υποτεθεί. Στην πραγματικότητα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί έως πού μπορεί να φτάσει ο δικαστικός έλεγχος των αποφάσεων των ΕΚΑ. Το ότι το πρόβλημα αυτό αποτελεί επίμαχο ζήτημα αποδεικνύεται από το γεγονός ότι, με τις παρατηρήσεις του, ένας από τους μετέχοντες στη διαδικασία υποστήριξε ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εκδώσει απόφαση που να επιλύει το ζήτημα ουσίας (ήτοι, τη διόρθωση των επιβαλλόμενων ανώτατων τιμών, σε συνάρτηση με τα έξοδα στο οποία υποβάλλεται η Polkomtel), είτε απορρίπτοντας την προσφυγή αμετάκλητα είτε δίδοντας συγκεκριμένο περιεχόμενο στην απόφαση εφαρμογής, δεσμευτικό για όλους.

18 — Σε ορισμένες περιπτώσεις, η κρίση του ήταν παρεμπόδιση. Έτσι, η απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2010, Base κ.λπ. (C-389/08, EU:C:2010:584, σκέψη 29), και η απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, KPN (C-85/14, EU:C:2015:610, σκέψη 54), αναφέρονται στους όρους που πρέπει να πληρούν οι ΕΚΑ και στην υποχρέωση προβλέψεως αποτελεσματικών προσφυγών κατά των αποφάσεών τους. Η απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, Mobistar (C-438/04, EU:C:2006:463), επικεντρώθηκε στη δυνατότητα του αρμοδίου επί της προσφυγής οργάνου να έχει πρόσβαση σε συγκεκριμένα έγγραφα εμπιστευτικού χαρακτήρα, προκειμένου να μπορεί εκδώσει απόφαση επί της ουσίας έχοντας στη διάθεσή του επαρκή στοιχεία εκτιμήσεως.

19 — Απόφαση T-Mobile Austria (C-282/13, EU:C:2015:24, σκέψη 33).

χρήστες και οι επιχειρήσεις αντλούν από την έννομη τάξη της Ένωσης». Έχει επίσης αποφανθεί σε σχέση με τον σεβασμό της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας σε άλλες υποθέσεις που αφορούν τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, χωρίς, όμως, να εξετάσει την έκταση εφαρμογής και τα αποτελέσματα των αποφάσεων του αρμοδίου επί της προσφυγής οργάνου²⁰.

58. Η τελευταία περίοδος του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού δεν προβλέπει παρά μια ακόμη πτυχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ήτοι, την προστασία που παρέχεται για προληπτικούς λόγους. Ο κοινοτικός νομοθέτης εκκινεί από την προκειμένη ότι οι αποφάσεις των ΕΚΑ μπορούν να ανασταλούν²¹, έως την ολοκλήρωση της προσφυγής, από τα δικαστήρια (ή άλλο «όργανο ανεξάρτητο από τα ενδιαφερόμενα μέρη») ενώπιον των οποίων έχουν προσβληθεί. Και προσθέτει ότι, ενόσω δεν αναστέλλεται, η απόφαση της ΕΚΑ εξακολουθεί να ισχύει²². Ωστόσο, δεν μπορεί να συναχθεί από την πρόταση αυτή, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι εκ μετεχόντων στη διαδικασία, ότι η διατήρηση (προσωρινή, ενόσω εκκρεμεί η διαφορά) των αποτελεσμάτων της απόφασης της ΕΚΑ αποτελεί εμπόδιο προκειμένου η οριστική απόφαση, εφόσον είναι ακυρωτική, να άρει επίσης τα αποτελέσματα (έως τότε προσωρινά) της απόφασης αυτής, η οποία τελούσε υπό δικαστική κρίση, κηρύσσοντάς τα επίσης αντίθετα προς το δίκαιο.

59. Η μη λήψη προσωρινών μέτρων που να αναστέλλουν, ενόσω εκδικάζεται η διαφορά, τα αποτελέσματα της απόφασης της ΕΚΑ δεν μπορεί να επάγεται, υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού, την αδυναμία επεκτάσεως της κηρυσσόμενης με την απόφαση επί της προσφυγής ακυρότητας σε όλα τα αποτελέσματα της προσβληθείσας απόφασης, παρελθόντα και μέλλοντα. Αυτή είναι, επιπλέον, η λογική του συστήματος προσφυγών με αιτήματα ακυρώσεως διοικητικών πράξεων, το οποίο διέπεται από τον γενικό κανόνα *quod nullum est, nullum effectum producit*. Εφόσον το δικαστήριο νομιμοποιείται να αναστείλει προσωρινώς τη διοικητική πράξη, το αυτό πρέπει να ισχύει κατά μείζονα λόγο προκειμένου να διασφαλίσει την εκτέλεση της ακυρωτικής απόφασης, με την άρση όλων των αποτελεσμάτων της προσβληθείσας πράξεως.

60. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας απαιτεί, υπό διαφορετικό πλέον πρίσμα, από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι οι εθνικές έννομες τάξεις τους διαθέτουν «αποτελεσματικό μηχανισμό προσφυγής» κατά των αποφάσεων των ΕΚΑ, έκφραση που επαναλαμβάνεται στην πρώτη και την τρίτη περίοδο της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου. Η τελευταία προσθέτει ότι «[τ]α κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπόθεσης».

61. Τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν, επομένως, στις αντίστοιχες έννομες τάξεις τους, τα αναγκαία νομοθετικά μέτρα έτσι ώστε οι αποφάσεις επί προσφυγών κατά αποφάσεων των ΕΚΑ στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών να είναι «αποτελεσματικές». Η οδηγία-πλαίσιο, ωστόσο, δεν βαίνει πέραν της παρατεθείσας ανωτέρω διατυπώσεως, αφήνοντας στη δικονομική και δικαστική αυτονομία των κρατών μελών ορισμένο περιθώριο χειρισμών, ούτως ώστε ο σκοπός αυτός να επιτευχθεί με τα μέσα (στην περίπτωση αυτή, δικονομικά) που έκαστο εξ αυτών θεωρεί πρόσφορα.

20 — Αποφάσεις *Tele2 Telecommunication* (C-426/05, EU:C:2008:103, σκέψεις 30 και 31), και *T-Mobile Austria* (C-282/13, EU:C:2015:24, σκέψεις 33 και 34). Αναφέρονται στην έννοια του «θιγόμενου» κατά το άρθρο 4 της οδηγίας-πλαisiού.

21 — Βλ., ως προς το σημείο αυτό, στο σημείο 9 των παρουσών προτάσεων, αιτιολογικές σκέψεις 14 και 15 της οδηγίας 2009/140.

22 — Οι γλωσσικές αποδόσεις που συμβουλευτήκα συμπίπτουν στο ότι αυτό που διατηρείται είναι η *αποτελεσματικότητα* της απόφασης της ΕΚΑ, πέραν της *ισχύος* της. Έτσι, με ρητό τρόπο, το πορτογαλικό κείμενο («Na pendência do recurso, a decisão da autoridade reguladora nacional mantém-se eficaz») και, υπό παρόμοιους όρους, το γερμανικό («Bis zum Abschluss eines Beschwerdeverfahrens bleibt die Entscheidung der nationalen Regulierungsbehörde wirksam»), το αγγλικό («Pending the outcome of the appeal, the decision of the national regulatory authority shall stand»), το γαλλικό («Dans l'attente de l'issue de la procédure, la décision de l'autorité réglementaire nationale est maintenue») ή το ιταλικό («In attesa dell'esito del ricorso, resta in vigore la decisione dell'autorità nazionale di regolamentazione») (η υπογράμμιση δική μου). Ωστόσο, το ισπανικό κείμενο αναφέρει ότι η απόφαση της ΕΚΑ «seguirá siendo válida», το οποίο δεν είναι σύμφωνο με τις υπόλοιπες αποδόσεις, καθώς ταυτίζει αδικαιολόγητα διαφορετικές νομικές κατηγορίες, όπως είναι η ισχύς μιας πράξεως και η αποτελεσματικότητά της.

62. Έχει η επιβαλλόμενη από το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλακίου επιταγή αποτελεσματικότητας την έννοια ότι η εκδιδόμενη επί της προσφυγής απόφαση η οποία ακυρώνει απόφαση της ΕΚΑ πρέπει να έχει οπωσδήποτε αποτελέσματα *ex tunc*; Αυτό είναι, στην πραγματικότητα, το κρίσιμο ερώτημα της προδικαστικής παραπομπής, εφόσον η προσέγγισή του γίνεται υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.

63. Εφόσον, όπως έχω ήδη εκθέσει, η δυνατότητα της ακυρωτικής αποφάσεως να παραγάγει αποτελέσματα *ex tunc* δεν αναιρείται από την αναφορά στη «διατήρηση» της αποφάσεως της ΕΚΑ, ελλείψει προσωρινών μέτρων που την αναστέλλουν (τελευταία περίοδος του άρθρου 4, παράγραφος 1), η διαφορά πρέπει πλέον να μεταφερθεί όχι στο πεδίο της δυνατότητας, αλλά σε αυτό της φερόμενης υποχρέωσης άρσεως, εξ αρχής, των προσωρινώς διατηρηθέντων αποτελεσμάτων.

64. Όπως υποστήριξα προηγουμένως, η λογική του συστήματος προσφυγών κατά των αποφάσεων της ΕΚΑ συνεπάγεται, καταρχήν, ότι, εφόσον αυτές ακυρωθούν από δικαστήριο, η ακύρωσή τους επεκτείνεται και στα αποτελέσματα που έχουν παραγάγει, καθώς αυτά στερούνται πλέον του νομικού θεμελίου επί του οποίου ανεπτύχθησαν. Πρόκειται, ωστόσο, για γενικό κριτήριο επιδεχόμενο ορισμένες εξαιρέσεις.

65. Μια εκ των εξαιρέσεων (τον εξαιρετικό χαρακτήρα της οποίας επιβεβαιώνει, εν ανάγκη, ο γενικός κανόνας) είναι ότι το δικαστήριο μπορεί να κρίνει, οσάκις το νομικό του σύστημα του το επιτρέπει, ότι ορισμένα αποτελέσματα της ακυρωθείσας πράξεως διατηρούνται οριστικώς²³. Λόγοι συνδεόμενοι με την ασφάλεια δικαίου, τα δικαιώματα τρίτων ή το γενικό συμφέρον, μεταξύ άλλων, ενδέχεται να συνηγορούν, εφόσον το επιλαμβανόμενο δικαστήριο το κρίνει σκόπιμο, υπέρ της διατηρήσεως των αποτελεσμάτων της ακυρωθείσας πράξεως, ιδίως όταν τα άμεσα αποτελέσματα της δικαστικώς κηρυχθείσας ακυρότητας επάγονται ιδιαίτερος σοβαρές συνέπειες για τα συμφέροντα αυτά.

66. Άλλη πιθανή εξαίρεση είναι δυνατή όταν, κατά την εκδίκαση της προσφυγής, η νομιμότητα της προσβαλλομένης πράξεως δεν έχει αμφισβητηθεί επί τη βάσει του σκοπού ή του περιεχομένου της, αλλά για λόγους ξένους προς την ουσία, όπως είναι είτε η αναρμοδιότητα του οργάνου που την εξέδωσε είτε η ύπαρξη άλλων τυπικών ελαττωμάτων, λιγότερο ή περισσότερο ουσιωδών. Η ευδοκίμηση της προσφυγής για τους λόγους αυτούς, με τη συνακόλουθη ακύρωση της πράξεως, θα μπορούσε να συνοδεύεται (και πάλι εφόσον το νομικό σύστημα συγκεκριμένου κράτους το επιτρέπει) από την αναγνώριση της διατηρήσεως των αποτελεσμάτων της, επί όσο χρονικό διάστημα η ακυρωθείσα πράξη δεν έχει αντικατασταθεί από άλλη απαλλαγμένη των ελαττωμάτων αυτών, ούτως ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία νομικού κενού με συνέπειες διαταράσσουσες το δημόσιο συμφέρον²⁴. Τα αποτελέσματα, επομένως, της ακυρωτικής αποφάσεως, θα ήταν περισσότερο μελλοντικά παρά αναδρομικά.

23 — Η δυνατότητα αυτή, απονεμηθείσα στο Δικαστήριο σε σχέση με τις άμεσες προσφυγές, έχει περιληφθεί στο πρωτογενές δίκαιο: το άρθρο 264 ΣΛΕΕ ορίζει ότι, «[α]ν η προσφυγή είναι βάσιμη, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κηρύσσει την προσβαλλομένη πράξη άκυρη. Ωστόσο, το Δικαστήριο προσδιορίζει, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, τα αποτελέσματα της ακυρωθείσας πράξης που θεωρούνται οριστικά» (η υπογράμμιση δική μου).

24 — Ιδίως όταν πρόκειται για πράξεις κανονιστικής φύσεως.

67. Οι εθνικές έννομες τάξεις μπορούν επίσης να προβλέπουν ότι τα δικαστήριά τους, για άλλη μια φορά κατ' εξαίρεση και εξαιτίας σοβαρών λόγων αναγομένων στην ασφάλεια δικαίου, μπορούν να περιορίζουν το διαχρονικό πεδίο εφαρμογής μιας αποφάσεως²⁵. Ακόμη και αν, λογικά, πρέπει να διατηρηθεί ο ασυνήθης χαρακτήρας αυτού του είδους των δικαστικών αποφάσεων, έτσι ώστε να μην αποδυναμώνεται η ισχύς δεδικασμένου των αποφάσεων²⁶, η ύπαρξή του δεν μπορεί είναι απορριπτέα, ενδέχεται δε να είναι δικαιολογημένη, χωρίς να προσβάλλεται το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

68. Τέλος, είναι ομοίως αποδεκτό να προβλέπει το εθνικό δίκαιο, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, ως απάντηση σε αίτημα ακυρώσεως μιας διοικητικής πράξεως (ή δημόσιας συμβάσεως), ότι η κηρύσσουσα την ακυρότητα της πράξεως απόφαση στερείται του «φυσικού» της αποτελέσματος, το οποίο μπορεί να αντικαθίσταται από υποχρέωση αποζημιώσεως ή από άλλα εναλλακτικά μέτρα. Η δυνατότητα αυτή δεν είναι άγνωστη στο δίκαιο της Ένωσης²⁷ και δεν αντιλαμβάνομαι γιατί δεν θα μπορούσε να επεκταθεί στα εθνικά δίκαια, υπό παρόμοιες συνθήκες.

69. Οι σκέψεις που εξέθεσα επιβεβαιώνουν ότι η λειτουργία των «μηχανισμών προσφυγής» κατά των αποφάσεων των ΕΚΑ, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού, απαιτεί, ως γενικό κανόνα, η απόφαση που τις ακυρώνει να καθιστά ανενεργά τα προσωρινά αποτελέσματα που έχουν απορρεύσει από αυτές. Ο κανόνας αυτός, ωστόσο, επιδέχεται εξαιρέσεις, όπως αυτές που μόλις σημείωσα, η εφαρμογή των οποίων στα επιμέρους εθνικά δίκαια εναπόκειται στα κράτη μέλη, τηρουμένων πάντοτε των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, οι οποίες οριοθετούν τη δικονομική αυτονομία τους.

70. Στο ίδιο αυτό πλαίσιο, η επίκληση του άρθρου 47 του Χάρτη δεν συνεισφέρει τίποτε σημαντικό (πέραν του ότι, *ratione temporis*, δυσχερώς θα μπορούσε να έχει εφαρμογή σε μια έννομη κατάσταση η οποία απορρέει από αποφάσεις που εκδόθηκαν και από προσφυγές που ασκήθηκαν το 2008 και το 2009). Το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, κατοχυρούμενο από τον Χάρτη για τις περιπτώσεις στις οποίες αναφέρεται το άρθρο του 51, δεν επιβάλλει όμοια λύση στα προβλήματα που ενδεχομένως ανακύπτουν σε σχέση με τα αποτελέσματα των ακυρωτικών των διοικητικών πράξεων αποφάσεων. Εκ του δικαιώματος αυτού μπορεί να συναχθεί, βεβαίως, ο γενικός κανόνας στον οποίον έχω αναφερθεί, όμως, ο ίδιος αυτός κανόνας δεν αποκλείει τη δυνατότητα εφαρμογής των ανωτέρω σημειωθείσών εξαιρέσεων.

71. Φρονώ ότι τα λοιπά σημεία της διαφοράς μεταξύ της UKE και των δύο παρόχων υπηρεσιών επικοινωνιών που επηρεάζονται από τον καθορισμό των ανώτατων τιμών (και από τη μετακύλισή τους στις συμβάσεις τους περί προσβάσεως στο δίκτυο), όπως αυτά έχουν αποτυπωθεί με τους ισχυρισμούς τους ενώπιον του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της υπό κρίση προδικαστικής παραπομπής,

25 — Τούτο ισχύει ομοίως στο δίκαιο της Ένωσης. Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επανειλημμένως, αρχής γενομένης με την απόφαση Defrenne (43/75, EU:C:1976:56), επί του περιορισμού των χρονικών αποτελεσμάτων των αποφάσεών του, επιχειρώντας να συγκράσει τις απορρέουσες από την ασφάλεια δικαίου απαιτήσεις με αυτές που απορρέουν, καταρχήν, από την ασυμβατότητα των εθνικών κανόνων με το κοινοτικό δίκαιο. Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα D. Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση Edis (C-231/96, EU:C:1998:134, σημεία 15 επ.).

26 — Έτσι, με την απόφαση Legros κ.λπ. (C-163/90, Συλλογή 1992, σ. I-4625, σκέψη 30), το Δικαστήριο έκρινε ότι: «[π]ρέπει να επισημανθεί ότι μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή της γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου που είναι συμφυής με την κοινοτική έννομη τάξη, να αποφασίσει τον περιορισμό της δυνατότητας που έχει κάθε ενδιαφερόμενος να επικαλεστεί μια διάταξη που αυτό έχει ερμηνεύσει προκειμένου να τεθούν υπό αμφισβήτηση έννομες σχέσεις που έχουν καλοπίστως συναφθεί. [...] Προκειμένου να αποφασιστεί αν επιβάλλεται ή όχι ο διαχρονικός περιορισμός του πεδίου εφαρμογής μιας αποφάσεως, πρέπει να σταθμίζονται με προσοχή, δεν μπορεί, εντούτοις, μια τέτοια μέριμνα να καταλήγει στο να περιορίζεται η αντικειμενικότητα του δικαίου και να διακυβεύεται η μελλοντική του εφαρμογή λόγω των επιπτώσεων που μια δικαστική απόφαση μπορεί να συνεπάγεται για το παρελθόν (απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 24/86, Blaisot, [EU:C:1988:43], σκέψεις 28 και 30)».

27 — Π.χ., στην οδηγία 2007/66/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2007, για την τροποποίηση των οδηγιών 89/665/ΕΟΚ και 92/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου όσον αφορά τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης δημόσιων συμβάσεων (ΕΕ 2007, L 335, σ. 31). Σε αυτή γίνεται δεκτό (αιτιολογική σκέψη 22 και άρθρα 2δ και 2ε) ότι, έναντι συμβάσεων οι οποίες πρέπει, καταρχήν να κηρυχθούν ανενεργές, λόγω του παράνομου χαρακτήρα τους, το ανεξάρτητο όργανο που είναι αρμόδιο για την προσφυγή έχει τη δυνατότητα, εάν υφίστανται επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, να «αναγνωρίσει ορισμένα ή και όλα τα χρονικά της αποτελέσματα», ήτοι, να διατηρηθούν τα αποτελέσματα της συμβάσεως, υπό την επιφύλαξη της επιβολής των αναλογουσών κυρώσεων και της επιδικάσεως αποζημιώσεως.

αφορούν ερμηνευτικές εκτιμήσεις περισσότερο του εσωτερικού δικαίου παρά αυτού καθαυτού του δικαίου της Ένωσης. Υφίσταται μεταξύ αυτών (και της Πολωνικής Κυβερνήσεως) διάσταση απόψεων σε σχέση με την ερμηνεία των εθνικών κανόνων²⁸ και της νομολογίας των ανωτάτων δικαστηρίων τους, πολιτικών και διοικητικών. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να παρέμβει στη διαμάχη αυτή, ξένη προς την αποστολή του να ερμηνεύει αποκλειστικά το δίκαιο της Ένωσης.

72. Η απάντηση που προτείνω να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα, σε συνάρτηση με τις σκέψεις που έχω εκθέσει, περιορίζεται στο να διασαφηνιστεί το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού, υπό όρους που να είναι χρήσιμοι για το αιτούν δικαστήριο, χωρίς όμως να θίγονται οι δικές του αρμοδιότητες σχετικά με την ερμηνεία του εθνικού δικαίου.

73. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι σκόπιμο να δοθεί χωριστή απάντηση, αποσυνδεδεμένης της πρώτης περιόδου του άρθρου (η οποία απαιτεί από τα κράτη μέλη να διαθέτουν «αποτελεσματικό μηχανισμό» για την προσβολή των αποφάσεων των ΕΚΑ στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών) από την τελευταία (κατά την οποία, σε περίπτωση ασκήσεως προσφυγής, η προσβαλλόμενη απόφαση διατηρεί τα αποτελέσματά της, εκτός εάν ανασταλεί από το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο).

74. Όσον αφορά την πρώτη περίοδο του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού, το περιεχόμενό της, καθώς και το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής επί του οποίου εδράζεται, συνεπάγεται ότι τα αρμόδια επί της προσφυγής όργανα μπορούν να ακυρώνουν τις αποφάσεις των ΕΚΑ που υποβάλλονται στην κρίση τους, και να επεκτείνουν την ακυρωτική ισχύ της κρίσεώς τους στα ήδη αναπτυχθέντα από αυτές αποτελέσματα.

75. Όσον αφορά την τελευταία περίοδο του ίδιου άρθρου, η προσωρινή διατήρηση των αποτελεσμάτων των αποφάσεων των ΕΚΑ, εφόσον δεν έχουν ανασταλεί από τα αρμόδια επί της προσφυγής όργανα, συνάδει με το γεγονός ότι η μεταγενέστερη ακύρωση των εν λόγω αποφάσεων καταλαμβάνει, *ex tunc*, τα αποτελέσματα που αυτές έχουν παραγάγει.

76. Αμφότερες οι περίοδοι του άρθρου δεν απαγορεύουν, ωστόσο, οσάκις το εθνικό δίκαιο το επιτρέπει να έχει, κατ' εξαίρεση, η ακύρωση των αποφάσεων των ΕΚΑ αποτελέσματα μόνον *ex nunc* εφόσον το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο το κρίνει σκόπιμο, για επιτακτικούς λόγους που συνδέονται με τη διαφύλαξη της ασφάλειας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και των δικαιωμάτων τρίτων, ή για άλλους λόγους γενικού συμφέροντος.

77. Πρέπει να προσθέσω μια παρατήρηση σε σχέση με την τρίτη περίοδο του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού, καίτοι δεν είναι αναγκαίο να περιληφθεί στο διατακτικό της απόφασης. Ο κανόνας καλεί το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο να λάβει δεόντως υπόψη του τα «ιδιαιτέρα χαρακτηριστικά της υποθέσεως». Πράγματι, εφόσον έχει στη διάθεσή του επαρκή στοιχεία εκτιμήσεως, το προσήκον είναι να αποφανθεί επί της ουσίας, είτε αποδεχόμενο είτε απορρίπτοντας τα σχετικά αιτήματα. Ωστόσο, στο αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο εναπόκειται να εκτιμήσει εάν, κατά το πέρασ της διαδικασίας, διαθέτει τα απαραίτητα στοιχεία αξιολογήσεως και αποδείξεως ούτως ώστε να αποφανθεί υπό την έννοια αυτή. Η κρίση του μπορεί, σε υποθέσεις όπως η υπό κρίση, να στηριχθεί, μεταξύ άλλων παραγόντων, στην έλλειψη νομικής βάσεως της επίμαχης απόφασης²⁹.

28 — Αυτή η διάσταση απόψεων επικεντρώνεται, ιδίως, στη συνδυαστική εφαρμογή των κανόνων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 479, σημεία 63 και 64, και άρθρο 365, παράγραφος 1) και αυτών του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (άρθρο 145, παράγραφος 1), σε σχέση με απόφαση που ακυρώνει διοικητική πράξη, οσάκις είναι αναγκαίο να εκδοθεί άλλη πράξη προς αντικατάστασή της και πρέπει να επαναληφθεί η διαδικασία για τον σκοπό αυτό. Δεν έχουν ομοίως την ίδια γνώμη σε σχέση με την επιρροή που, επί της αποφάσεως εφαρμογής, θα μπορούσε να έχει η ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008 ούτε και σε σχέση με τους λόγους που καθόρισαν την ακυρότητα της πρώτης (η οποία θα οφειλόταν τόσο στο τυπικό ελάττωμα της μη διεξαγωγής διαβουλεύσεως, όσο και στη μη προσήκουσα εφαρμογή του προβλεπόμενου στον πολωνικό νόμο περί τηλεπικοινωνιών εξαιρετικού μηχανισμού, πέραν της ελλείψεως νομικής βάσεως, μετά την ακύρωση της αποφάσεως MTR 2008). Η UKΕ προέβαλε, τέλος, έναν πρόσθετο παράγοντα ο οποίος δεν περιλαμβάνεται ως κρίσιμο στοιχείο στο κείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, τη νέα απόφαση SMP, μεταγενέστερη της αποφάσεως εφαρμογής.

29 — Η αναφορά στα «ιδιαιτέρα χαρακτηριστικά της υποθέσεως» ουδόλως εμποδίζει το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο να εξετάσει κατά τον έλεγχό του τα τυπικά ελαττώματα που επάγονται την ακυρότητα της πράξεως, χωρίς να απαιτείται περαιτέρω έλεγχος. Εάν κατά την κατάρτιση της εν λόγω πράξεως έχουν, παραδείγματος χάριν, παραλειφθεί ουσιώδεις διατυπώσεις, το ελάττωμα αυτό μπορεί να αρκεί για την ακύρωσή της.

78. Πιο συγκεκριμένα, εάν το αιτούν δικαστήριο συμφωνήσει με την κρίση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου και του εφετείου περί του ότι η απόφαση MTR 2008 αποτελούσε, από ουσιαστικής απόψεως, αναγκαία προϋπόθεση για το περιεχόμενο της αποφάσεως εφαρμογής, κατά τρόπον ώστε, μετά την ακύρωση της πρώτης, να έπρεπε και η δεύτερη να έχει την ίδια τύχη, η εκτίμηση αυτή δεν αντίκειται στην τρίτη περίοδο του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαisiού.

79. Επιπλέον, στην περίπτωση κατά την οποία το εθνικό δίκαιο επέβαλλε την έκδοση νέας αποφάσεως προς αντικατάσταση της ακυρωθείσας, το εν λόγω άρθρο δεν θα κώλυε, μετά την εκ νέου κίνηση από την ΕΚΑ της σχετικής διαδικασίας, να αποτελέσει η νέα ανώτατη τιμή τη, νόμιμη πλέον, βάση υπολογισμού των ποσών για τις αντίστοιχες περιόδους χρεώσεως, με τις προσήκουσες, ανά περίπτωση, καταβολές ή επιστροφές. Θα επρόκειτο για θεμιτή επιλογή, συνάδουσα ταυτόχρονα με το γράμμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, τρίτη περίοδος, της οδηγίας-πλαisiού, ενώ θα αποφεύγετο η αναβολή της διευθετήσεως τυχόν οικονομικών συνεπειών από την κήρυξη της ακυρότητας έως τον χρόνο της ενδεχόμενης ασκήσεως αγωγής λόγω αστικής ευθύνης (αποζημιώσεως).

V – Πρόταση

80. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία) ως εξής:

«1) Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία-πλαisiού), σε συνδυασμό με το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, έχει την έννοια ότι:

- τα αρμόδια επί της προσφυγής όργανα δύνανται να ακυρώνουν τις αποφάσεις των εθνικών κανονιστικών αρχών που υποβάλλονται στην κρίση τους, καθώς επίσης να επεκτείνουν την ακυρωτική ισχύ των αποφάσεών τους στα ήδη αναπτυχθέντα από αυτές αποτελέσματα.
- η προσωρινή διατήρηση των αποτελεσμάτων των αποφάσεων των εθνικών κανονιστικών αρχών, εφόσον δεν έχουν ανασταλεί από τα αρμόδια επί της προσφυγής όργανα, συνάδει με το γεγονός ότι η μεταγενέστερη ακύρωση των εν λόγω αποφάσεων καταλαμβάνει, *ex tunc*, τα αποτελέσματα που αυτές έχουν παραγάγει.

2) Οσάκις το εθνικό δίκαιο το επιτρέπει, η ακύρωση των αποφάσεων των εθνικών κανονιστικών αρχών μπορεί, κατ' εξαίρεση, να έχει αποτελέσματα μόνον *ex nunc*, εάν το αρμόδιο επί της προσφυγής όργανο το κρίνει σκόπιμο, για επιτακτικούς λόγους που συνδέονται με τη διαφύλαξη της ασφάλειας δικαίου, την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και των δικαιωμάτων τρίτων, ή για άλλους λόγους γενικού συμφέροντος.»